

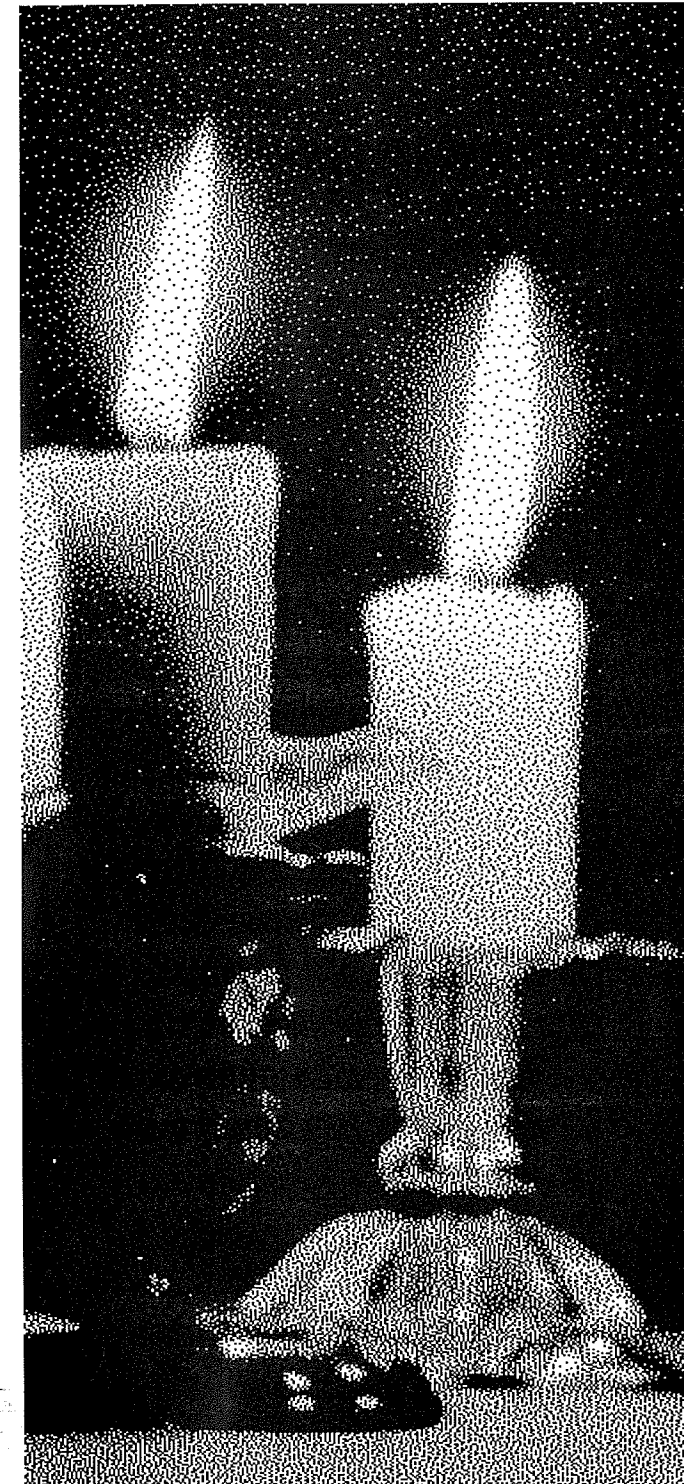
1000455 2
* SUOMEN KUUROSOKEAT RY
* SANNA NIINIKOSKI
* UUDENMAANKATU 28
* 00120 HELSINKI

TUNTOSARVI

Suomen Kuurosokeat ry

Joulukuu 12/1998

*Rauhaisaa
Joulua
ja
Onnellista
Uutta
Vuotta*

TUNTOSARVI 24.vuosikerta, ISSN 0358-2280

Julkaisija: Suomen Kuurosokeat ry, Uudenmaankatu 28, 00120 Helsinki.

Puhelin (09) 5495 350. Tekstipuhelin (09) 5495 3526. Fax (09) 5495 3517.

Päätoimittaja: Katri Pyykkö **Toimittaja:** Raili Karisaari

Toimitusneuvosto: Unto Honkanen (puheenjohtaja), Vieno Hyttinen, Raili Karisaari (sihteeri), Merja Rouhiainen, Ritva Väisänen, Ulla Kungas, Katri Pyykkö.

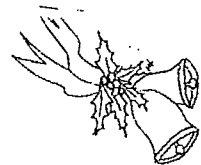
Vuosikerta 150 mk. Lehti ilmestyy 11 kertaa vuodessa isokirjoituksella, pisteillä, äänitteenä, videona, ruotsinkielisenä käännöksenä ja sähköpostina.

Sisällys

Joulurauhaa	3
Kajaanissa valittiin hallitukseen jäseniä	4
Kuurosokeilla oikeus televisio- ja radio-ohjelmien seuraamiseen	7
Tämän joulun muistan aina ...	8
“Rohkeasti tekemään käsitöitä”	9
He muistivat kuurosokeita - siunausta heille	11
Selkokieli - selkeää suomenkieltä	13
Uutta selkokielistä kirjallisuutta	15
Makuja, väriä, tuoksuja rakkauden	16
Kajatuovassa on hyvä käydä ..	17
Lukijan kirjeitä: Justiinan kokousmatka Kajaaniin	19

Kannen kynttilät (Kuva:
K.Pyykkö)

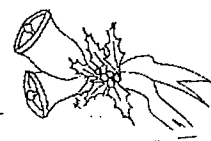
Seuraava Tuntosarvi ilmestyy
20.1.1999. Aineiston on oltava toi-
mituksessa viimeistään 8.1.1999

*Toivotamme kaikille
kuurosokeille,
toimihenkilöillemme ja
yhteistyötahojemme henkilöstöille*

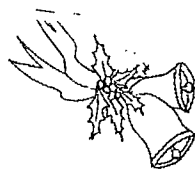
*Rauhallista Joulua sekä
Menestystä vuodelle 1999*

*Suomen Kuurosokeat ry
Hallitus*

*Iloista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
kaikille
toivottavat*

*Suomen Kuurosokeat ry:n
keskustoimiston,
toimintakeskuksen ja
kuntoutumiskeskuksen väki sekä
aluesihteerit*

*Kitämme Tuntosarven lukijoita ja kir-
joittajia kuluneesta vuodesta. Toivom-
me yhteistyön jatkuvan vilkkaana!
Toivotamme
Hyvää Joulua ja tapahtumarikasta
ensi vuotta 1999.*

Tuntosarven toimitus

Joulurauhaa

Joulun valot loistaa kaikkialla,
Rauhan Juhlaa käymme viettämään
Avaruuden loputtoman alla,
Joulun Tähti tuikkii valoaan

Joulun tuoksut
kotimme jo täyttää,
Kaikki Joulua nyt odottaa
Luontokin niin puhtaalta
nyt näyttää,
Kun se valkolumen
päälleen saa

Kiire - huoletkin -
nyt unohtuvat,
Joulurauha
täyttää koko maan
Täyttäköön se
köyhimmätkin tuvat,
Tuokoon Jouluilon tullessaan

Joulurunon on kirjoittanut Hilikka Nieminen. Hän on kirjoittanut paljon runoja ja julkaissut kirjoja, jotka kertovat hänen elämänvaiheistaan. Hänet valittiin myös Vuoden kirjoittajaksi vuonna 1994.

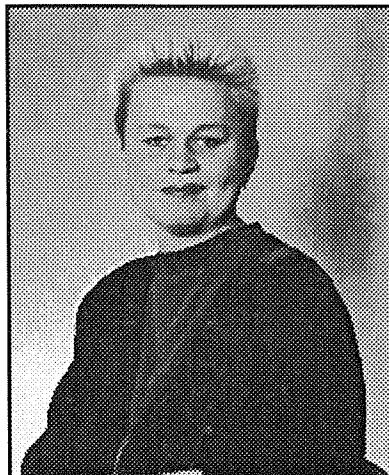
Kajaanissa valittiin hallitukseen jäseniä

Katri Pyykkö

Suomen Kuurosokeat ry:n hallitukseen valittiin Kajaanin syyskokouksessa **Anita Palo**, **Seppo Jurvanen** ja **Aatos Ahonen**. Hallituksen erovuoroisista jäsenistä ainoastaan Anita Palo halusi vielä jatkaa hallitustyötä. **Soile Silvennoisella** ja **Eila Särkimäellä** ovat toiset haasteet mielessä.

Anita Palo valittiinkin hallitukseen uudelleen 28 äänellä. Se on hänen kolmas hallituskautensa. Anita asuu Helsingissä. Hän vetää nuorten kerhoa ja hän on Teatteri Törmäyksessä mukana. Hänellä on usher ja hän ei kuule. Hän on viittomakielinen, mutta hän pystyy lukemaan huulilta ja puhumaan. Anita kertoi, että hän halusi jatkaa hallituksessa, koska

Anita Palo

hänenstä on tärkeää olla mukana vaikuttamassa asioihin.

Seppo Jurvanen valittiin hallitukseen 27 äänellä. Hän on kotoisin Lappeenrannasta Etelä-Karjalasta. Hän harrastaa kuntoliikuntaa ja yhdistystoimintaa. Hän on ollut 10 vuotta Retinitis-yhdistyksen jäsen. Lähes yhtä kauan hän on ollut Retinitis-yhdistyksen hallituksessa ja nyt puheenjohtajana jo kolmatta vuotta. Hän jatkaa tässä tehtävässä edelleen ensi vuonna.

Seppo on tiennyt omasta usheristaan pitkään, ainakin 15 vuotta. Hän näkee hieman. Lukutelevision ja tietokoneen suurennusohjelman avulla hän pystyy lukemaan. Hän kuulee vielä melko hyvin. Hän aikoo opetella viittomakielen. Hänen kuulovajeensa on lisääntynyt ja se on tuonut mukanaan ongelmia myös toisen aistin kanssa. Seppo liittyi Suomen Kuurosokeat ry:n jäseneksi pari vuotta sitten.

Sepon mielestä hallituksen jäsenenä pystyy parhaiten vaikuttamaan yhdistyksen hyväksi. Yhdistyksen toiminnan kehittäminen ja jäsenten

Seppo Jurvanen

parhaaksi toimiminen ovat hänelle tärkeitä asioita. Hänellä on hyvä yhdistystoiminnan tuntemus samoin kuin hallinnollista ja taloudellista näkemystä, koska hän on entinen yritysjohtaja. Kuurosokeiden ja vaikeasti kuulonäkövammaisten tarpeiden tuntemusta hänen pitää mielestään parantaa. Suomen Kuurosokeat ry:n organisaation ja toimintatapojen kehittäminen on myös mielenkiintoinen haaste.

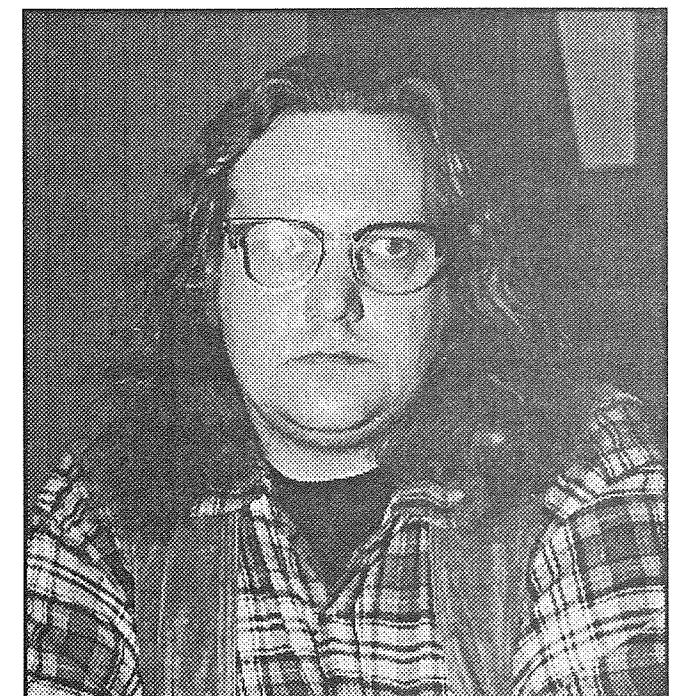
Aatos Ahonen sai hallitusvaalissa 22 ääntä. Hän on 37 - vuotias, naimisissa ja kolmen pojan isä. Hän asuu Rovaniemellä Lapissa. Koulutukseltaan hän on muotoilualan artemi. Hän maalaa muotokuvia ja arvostaa taiteita paljon. Hänen mielestään taiteissa on meidän henkinen voimavaramme ja henkisen

kasvun siemen. Taiteessa näemme kulttuurimme ja juuremme. Tämä on hänen elämänohjeensa.

Aatoksella on putkinäkö. Hän pystyy keskustelemaan kuulolaitteen avulla suhteellisen normaalisti. Hän osaa myös viittomakieltä. Hän muistelee, että hän on ollut yhdistyksen jäsen aina 70-luvun puolivälistä saakka. Hän oli silloin nuori poika, kun Kaija Salekari kertoi hänelle Suomen Kuurosokeat ry:stä. Se oli niitä aikoja kun yhdistys oli juuri perustettu.

Aatos on vetänyt joitakin yhdistyksen leirejä. Hallitustyöstä hän kiinnostui, koska hän uskoo, että hän pystyy antamaan yhdistykselle ja sen jäsenille uusia vaikutteita ja ajatuksia. Erittäin tärkeänä hän pitää

Aatos Ahonen

sitä, että nyt myös Lappi on edustettuna hallituksessa.

Tapahtui Kajaanissa

Syyskokouksessa hyväksyttiin toimintasuunnitelma ja talousarvio. Kokous hyväksyi myös julkilausuman. Sen aihe oli televisio- ja radio-ohjelmat.

Hallitus oli nimennyt Vuoden työntekijäksi Lapin aluesihteerin Jorma Säynäjäkankaan. Kaikkien yllätykseksi hallitus oli valinnut myös Vuoden jäsenen. Vuoden jäseneksi valittiin Päivi Suontakanen. Valintaa perusteltiin sillä, että hän on aina ystävällinen ja palvelualtis. Päivi työskentelee toimintakeskuksen keittiössä Tampereella.

Pikkujoulut

Yhdistyksen pikkujoulut vietettiin Kaukametsässä. Pikkujouluille oli varattu tila, jossa syyskokouksen osanottajat saivat olla keskenään. Tila oli savuton, avara ja valoisa. Ruokailutilan vieressä oli tanssisali, jossa musiikki soi.

Kajaanin kuurosokeiden kerho oli järjestänyt illan ohjelman. Viitottujen runojen ja joululaulujen jälkeen oli arpajaiset. Arvat menivät hyvin kaupaksi. Palkintoja oli paljon, kaikkiaan 17. Keltaisten arpojen osta-

Päivi Suontakanen yllättyi täysin, kun hän ymmärsi, että juuri hänet on valittu Vuoden jäseneksi.

jilla ei käynyt hyvä onni, sillä vaaleanpunaisia ja oransseja arpoja nostettiin vaikka kuinka paljon. Onnekkain oli Milma Karvonen. Hän voitti 3 kertaa! Päävoiton voitti tulkki Jaana Koski-Vähälä. Hän oli saanut arvan Eila Särkimäeltä. Voitto oli kaunis jouluihin, jonka sisällä oli erilaista syötävää. Jaana kertoikin, että eväät syödään kotimatalla Eilan kanssa.

Joulupukki oli ehtinyt juhlaan mukaan kuten aina. Eestiläinen vieras Kalju Arukase sai kokeilla, millaiselta se oikea joulupukki näyttää ja tuntuu. Joulupukilla oli muori mukana. Juhlissa oli iloinen ja lämmin tunnelma.

Kuurosokeilla oikeus televisio ja radio-ohjelmien seuraamiseen

Suomen Kuurosokeat ry:n syyskokous hyväksyi julkilausuman, jossa vaaditaan enemmän ja paremmin tekstitettyjä ohjelmia, radio- ja televisio-ohjelmien äänimaailman parantamista ja enemmän viittomakielisiä tai viittomakielelle tulkattuja ohjelmia. Aloite julkilausuman aiheeksi on alunperin lähtenyt Tampereen kuurosokeiden kerholta.

“Me kuurosokeat ja vaikeasti kuulonäkövammaiset haluamme olla yhteiskunnassa tasavertaisia. Television kautta välittyy paljon tietoa ja se on myös viihtymisen väline. Televisio on ikkuna ympäröivään maailmaan. Osa kuulonäkövammaisistakin pystyy seuraamaan radio- ja televisio-ohjelmia. Heillä on kuitenkin siinä ongelmia.”

Syyskokouksen edustajat edellyttävät, että niin suuret kuin pienet ohjelmien tuotantoyhtiöt ottavat paremmin huomioon myös vaikeasti kuulonäkövammaiset.

“Me kuurosokeat vaadimme, että televisio-ohjelmien tekstityksen kirjjasimen kokoa ja muotoa sekä vä-

rejä kehitetään niin, että ne erottuvat selkeämmin.”

“Sekä radio- että televisio-ohjelmien äänimaailmaa voidaan parantaa. Pöytäkirjoissa ääniä, kuten puheen päälle meneviä taputuksia tai naurua, on vältettävä.”

“Yleisradio Oy:stä annettua lakia on muutettu. 7 §:ssä kohdassa 4 sanotaan, että Yleisradion toiminnan erityistehtävänä on tuottaa palveluja muiden muassa viittomakielellä. Viittomakielisten ja viittomakielelle tulkattujen ohjelmien määrää on siis lisättävä.”

Televisiomaailma on siirtymässä digitaalitekniikkaan. “Toivomme, että digitaalitekniikan avulla on tulevaisuudessa mahdollista määrittää itse omaan televisiovastaanottimeen ohjelmien tekstityksen koko, väri ja pohja sekä poistaa ääniraidasta häiritsevä taustahäly.”

Yleisradiota velvoittaa erityisesti se, että katsojat, joilla on ongelmia näön tai kuulon kanssa, ovat oikeutettuja saamaan täyden vastikkeen televisiolupamaksuille.

Tämän joulun muistan aina

Ritva Soininen

Neljänlapsen yksinhuoltajana oli puute melkein kaikesta, joulusta puhumattakaan. Joulukuusenjalkakin oli ties missä, eikä uuden ostoon liennyt kolikoita. No, olkoon on suurempiakin murheita ja rahareikiä, kai jotain keksisin, ajattelin itsekseni.

Olin pessyt keittiönmatot hyvissä ajoin ennen joulua. Levittäisin ne puhtaalle tuoksuvalle lattialle aaton-aattona, tuumailin itsekseni. Kuusen olin ostanut muutamalla kymmenellä markalla, mutta kuusenjaloka puuttui. Laitoin lasipurkkiin kiviä ja vettä ja siitä syntyi kuuseenjaloka. Onnistuihan se sillä kertaa eli aaton-aattona. Koristelimme kuusen lasten kanssa hopeanauhoin. Tähti laitettiin latvaan ja suloinen enkeli oksalle keinumaan.

Keittiö hohti puhtauttaan pestyine mattoineen. Kinkun olin laittanut uuniin. Pienensin lämpöä 150 C asteeseen. Se hautuisi aamuun asti kuten olin ruokaresepteistä lukenut. Kaikki olikin valmiina jouluaattoon varten. Kynttilän kodikkaassa valossa ennen nukahtamista ehdin ajatella. Juuri nyt on oikea joului-

tunnelma, hiljaisuus ja rauha.

Aamulla heräsin tyttäreni huutoon:
-Äitii, tuu äkkii keittiöön...!?

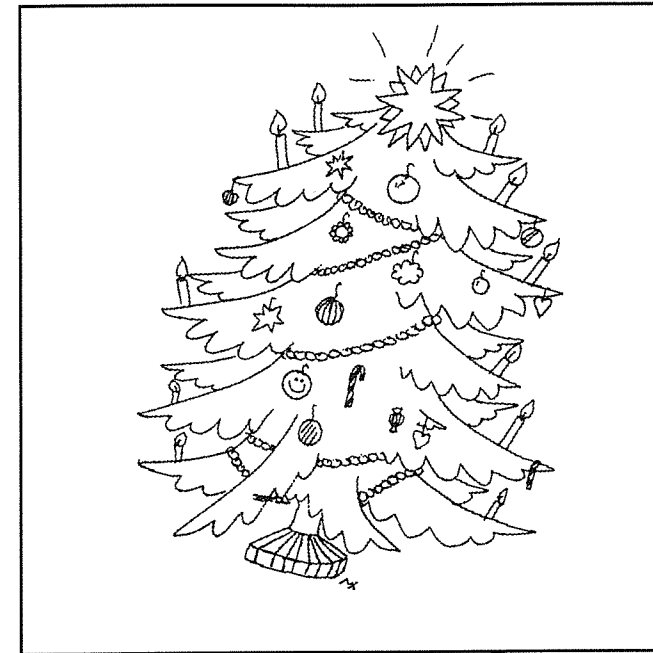

Syöksyin keittiöön vielä aamutokkurassa, mutta heräsin hyvin nopeasti. Keittiön puhtaat matot uivat kinkkuliemessä, joka ihan kirjaimellisesti ryömi ulos uunista! Vedin uunista lopunkin kinkun, mitä oli kalteudestani jäljellä. Pellillä lojui luku-kasa pieni lihakerros ympärillään. Se siitä jouluherkusta!

Rullasin rasvasta pihisevän mattokasan kylppäriin. Samassa jälleen huudettiin olohuoneentaholta:
- Äitii, tuu juotuin tänne!

Olohuoneen lattialla makasi kuusemme. Vesi valui pitkin lattiaa. Onneksi se oli tällä kertaa puhdas-ta vettä. Latvatähti piti pintansa, mutta enkeli oli sinkoutunut toiseen nurkkaan, toiseen sähköiset kynttilät.

Lapset alkoivat parkumisensa:
- Joului on pilalla kertakaikkiaan!

En jäänyt neuvottomaksi. Hain vasaran ja pari isoa naulaa. Hakkasin toisen naulan seinään ja toisen vastakkaiseen seinään. Ripustin kuusenlatvan naulaan. Kiinnitin tyvi-puolen toiseen seinään narulla. Latva sai tähtensä uudelleen. Laitoin kynttilät heilumaan oksille ja enkelin suloisesti keinumaan niiden valoisaan joukkoon.

Voitte kuvitella, kuinka kaunis se kuusi oli keinuessaan edestakaisin, kuin kehtoa olisi heijannut! Kautiimpaa joulukuusta en ole sen jälkeen koskaan nähnyt, vaikka monta joulua on mennyt senkin jälkeen kuuset kunnon kuusenjalkoihin kiinnitettyinä.

Keittiön mattokasa lepäsi rasvaisina joulun ylitse ammeessa, eikä sinne asiaa meillä ollutkaan.

Joului oli ikimuistoinen.

”Rohkeasti tekemään käsitöitä”

Kaarina Haikaran haastattelu

Katri Pyykkö

Kaarina Haikara on Näkövammaisten Käsityöntekijät ry:n puheenjohtajana toista kautta. Yhdistyksen nimi muuttui tänä vuonna. Se oli aikaisemmin Sokeat Käsityöntekijät ry. Yhdistys on yksi Näkövammaisten keskusliiton valtakunnallisista toimialayhdistyksistä.

Kaarina Haikara kertoo, että yhdistys on ollut miesvaltainen. Hän on hallituksen ensimmäinen naispuolinen jäsen. Tänä vuonna yhdistykseen on nyt liittynyt paljon nuoria ja myös naisia. Jäsenistössä on myös kuulonäkövammaisia käsityöntekijöitä. Jäseneksi pääsee, jos näkövammaisen haitta-aste on yli 65 prosenttia. Jäsenmaksu on 20 markkaa ja se maksetaan vain kerran.

Etujen valvontaa ja laatua

Näkövammaiset Käsityöntekijät ry. on aatteellinen yhdistys. Se myös valvoo käsityöntekijöiden etuja. Yh-

distys neuvottelee Sokevan kanssa. Sokeva tekee ehdotuksen käsitöiden hinnoista, joista neuvotellaan. Kaarina Haikara on valittu seuraavaksi kolmeksi vuodeksi Sokeva-toimikuntaan, joka neuvoa Sokevan käsityöpuolta. Sen valitsee Näkövammaisten Keskusliiton hallitus.

Kaarina Haikara kertoo, että ongelma on se, että neuletöitä on vaikea saada Sokevan myymälöihin myyntiin. Työt ovat huipputasoa. Ne vain eivät mene kaupaksi. Käsityöpuolen tuotteita pitäisikin kehittää, keksiä uusia raaka-aineita ja tekotapoja, että tuotteille löytyisi markkinoita. Haikara kertoo, että yhdistys kehottaa jäseniään myymään myös suoraan asiakkaille. Silloin saa parhaimman rahallisen tuoton. Yhdistys valvoo jäsentensä käsityö- ja rottinkituotteiden laatua. Se myöntää töille Annansilmätarran.

Kursseja ja lomatukea

Yhdistys tukee käsityö- ja rottinkikurssien järjestämistä. Hakuaika on kuluvan vuoden lopulla. Yhdistys maksaa kurssin ohjaajan palkkion, mutta NKL:n alueyhdistys maksaa tilat. Kurssilaiset maksavat raaka-aineet itse.

Jäsenet tekevät paljon tuotteita, joita on Sokevan kuvastossa. Kun uusia

Kaarina Haikara

tuotteita tulee, Sokevalla on lähiohjaajia, jotka voivat puhelimitse neuvoa, miten tuote tehdään. Uuden tuotteen tekemistä voi opetella myös kursseilla.

Yhdistys myöntää myös lomatukea jäsenistölleen. Sen arvo on 1000 markkaa henkilöä kohti ja lapsille 500 markkaa. Lomatuen rahoittaa RAY.

Käsillä tekeminen tärkeää

Käsityöt on olennainen osa tekemistä. Yhdistyksen jäsenenä olevat kutojat ovat huippuluokkaa. Kaarina Haikara painottaa sitä, että käsintehty harja ei ole mikään museotavara. Hän jatkaa, että käsitöitä tekemällä kehittyä koko ajan. Rohkeasti siis tekemään käsitöitä!

Suomen Kuurosokeat ry.
Kuurosokeiden toimintakeskus

FRANS LEIJON -projekti

Kuurosokeiden ammatillisen kasvun ja mielekkään tekemisen hanke

TIEDOTE NRO 1 Syyskuu 1998

Frans Leijon

Frans Leijon -projekti pähkinänkuoressa

Frans Leijon -projektissa tuetaan kuurosokeiden työllistymistä. Asiakkaille tehdään yksilölliset koulutus- ja urasuunnitelmat. Projektin lopputuloksena on kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten ammatillisen kuntoutumisen malli.

Projektissa kehitetään myös aktiivisen osallistumisen ja mielekkään tekemisen mahdollisuuksia.

Projekti käynnistyi joulukuussa 1997. Se päättyi joulukuussa 2001.

Projektin rahoittaa Raha-automaattiyhdistys (RAY).

Kuka oli Frans Leijon?

Kuurosokeiden ammatillisen kasvun ja mielekkään tekemisen hankkeella on kunnia käyttää Frans Leijonin nimeä. Se muistuttaa hänen rohkaisevasta tarinastaan. Frans Leijonin tarina on kuin suomalainen versio maailmankuulun Helen Kellerin elämästä.

Frans syntyi 12.9.1879 Yläneellä silloisessa Turun läänissä. Kun Frans oli 2½ -vuotias, hän sairastui isorokkoon ja menetti kuulonsa ja näkönsä.

Useita vuosia kului hiljaisuudessa ja pimeydessä. Frans kulki konttaamalla ja muistutti tavoiltaan villiä eläinlasta.

Kymmenvuotiaana Frans vietiin Pietarsaareen kuuromykkäin kouluun. Frans oppi siellä luottamaan ihmisiin. Samalla hän sai mahdollisuuden kehittää omaa kieltään ja kommunikointitaitojaan. Vuosien kuluessa hän osoittautui poikkeuksellisen lahjakkaaksi ihmiseksi. Lujan tahtonsa avulla hän opiskeli ja kehitti monipuolisesti tietojaan ja taitojaan. Elämänsä varrella Frans päteväytyi jopa kolmeen eri ammattiin: hän oli sorvarimestari, lasimestari ja puutarhamestari.

Viittomakielellä Frans Leijonin viittoma oli "sokea". Kun puhutaan Frans Leijon -projektista, tehdään f-kirjain ja viitotaan "leijona".

Koulutus ja urasuunnittelu

Frans Leijon -projektin koulutus- ja urasuunnittelupalvelut on tarkoitettu työikäisille kuulonäkövammaisille ja kuurosokeille henkilöille. Syksyllä 1998 palvelut suunnataan erityisesti työttömien työnhakijoiden tarpeisiin.

Projektissa rakennetaan asiakkaille heidän kanssaan yksilölliset koulutus- ja urasuunnitelmat. Suunnittelussa otetaan huomioon kuurosokeuden mukanaan tuomat erityistarpeet. Näin urasuunnittelun avulla heidän työllistymisensä olisi helpompaa. Suunnitelmiin kytetään tarvittaessa kuntoutustutkimukset, työ- ja koulutuskokeilut sekä työhönvalmennus.

Työnantajalle myönnettävää vajaakuntoisten työllistämistukea sekä työolosuhteiden järjestelytukea käytetään hyväksi mahdollisuuksien mukaan. Projektissa sovelletaan tuetun työllistymisen menetelmää.

Projektissa kehitetään suomalaiseseen yhteiskuntaan sovellettu, kuurosokeiden ihmisten erityistarpeita vastaava ammatillisen kuntoutumisen malli. Tämä malli on projektin keskeinen tuotos. Se tukee projektin päätyttyäkin ennaltaehkäisevää ammatillista kuntoutumista.

Mielekäs tekeminen

Mielekkäällä tekemisellä pyritään lisäämään asiakkaiden sosiaalisia kontakteja, kehittämään asiakkaiden yksilöllisiä taitoja sekä antamaan perus-

valmiuksia itsenäiseen harrastustoiminnan jatkamiseen.

Mielekäästä tekemistä suunnitellaan yhdessä kuurosokeiden kanssa. Tavoitteena on, että myös kuurosokeat toimivat mielekkään tekemisen ohjaajina tulevaisuudessa. Projektin aikana etsitään erilaisia tapoja, joilla mielekäästä tekemistä voi järjestää. Nämä erilaiset organisoiminnin mallit toimisivat myös projektin päätyttyä.

Mielekäästä tekemistä organisoidaan Tampereen seudun ja ympäristökuntien kuurosokeille ja kuulonäkövammaisille aikuisille.

Syksyn 1998 aikana tarjolla on seuraavien aiheiden kursseja/opintopiirejä: savityöt, kudonta, liikunta, kirjallisuus, askartelu, joulupajat, musiikki ja kotitalous.

Kurssit ja opintopiirit pidetään Kuurosokeiden toimintakeskuksessa Hervannassa.

Projektiin liittyvä tutkimus

Syksyn 1998 kuluessa selvitetään työikäisten kuurosokeiden työtilanne, eläkeratkaisut, opiskelu ja mielekäs tekeminen.

Tutkimus on valtakunnallinen. Sen avulla kerätään määrällistä tietoa kuurosokeista yleisesti. Se tarkoittaa sitä, että kenenkään yksittäisen kuurosokean elämäntilannetta ei voi tutkimuksen tuloksista nähdä. Tiedot kerätään kyselylomakeella keskussairaalaapiirien kuntoutusohjaajilta, Suomen Kuurosokeat ry:n aluesihteeereiltä sekä Kuulonäkövammaisten kuntoutumiskeskuksen kuntoutusohjaajilta. Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden osaston opiskelija Johanna Lehtola tekee selvityksen opinnäytetyönä.

Syksyn 1998 aikana tuotetaan tietoa myös ohjaavan keskustelun menetelmästä. Menetelmää sovelletaan, kun kuulonäkövammaisten nuorten aikuisten koulutus- ja urasuunnitelmia laaditaan yhdessä heidän kanssaan. Menetelmän toimivuutta kokeilee Tarja Niskanen. Hän tekee aiheesta pro gradu -tutkielman Joensuun yliopiston Erityispedagogiikan laitokselle.

Projektin vaikuttavuuden ja laadun arviointia varten on suunnitteilla syventävä tutkimus. Se pyritään käynnistämään vuoden 1998 loppupuolella.

Julkaistava materiaali

Frans Leijon -projektin tiedote julkaistaan sekä mustavalkoisena versiona että piste-
kirjoituksella. Tiedote julkaistaan myös sähköisessä muodossa teksti-tv:n kuulovammaisten sivuilla sekä Näkövammaisten keskusliiton sähköpostissa kuurosokeiden keskustelualueella. Frans Leijon -projektin tiedote ilmestyy tulevaisuudessa kaksi kertaa vuodessa.

Frans Leijonin elämäkerta on saatavilla mustavalkokirjoituksena ja pistekirjoituksena. Tulossa on myös viittomakielinen video, jota voi lainata.

Jyväskylän yliopiston Erityispedagogiikan laitoksen Tie auki! -projekti on tuottanut selkokielisen oppaan työelämän keskustelupiireille. Tätä opasta on saatavilla pistekirjoitusversiona tai tietokonelevykeenä lainaksi Frans Leijon -projektin kautta.

Yhteystiedot

Ota yhteyttä, niin kerromme mielellämme lisää!

Kuurosokeiden toimintakeskus
Frans Leijon -projekti
Insinöörinkatu 10
33720 TAMPERE

fax 03 - 3800 502
tekstipuh. 03 - 3800 501

Projektipäällikkö
Anni Lausvaara
puh. 03- 3800 547
matkapuh. 040 - 555 3119
anni.lausvaara@kuurosokeat.fi

Projektityöntekijä
Sari Timonen
puh. 03 - 3800 533
matkapuh. 040-7174502
timonen@nkl.fi

Julkaisija:

Frans Leijon -projekti, Kuurosokeiden toimintakeskus, Suomen Kuurosokeat ry.
Frans Leijon -projektin tunnus: Aatos Ahonen
Taitto: Suomen Kuurosokeat ry. Tiedotus

He muistivat kuurosokeita

Siunausta heille

Raili Karisaari

Tänä jouluna haluamme osoittaa kiitollisuutta ja kunnioitusta kahdelle henkilölle, jotka ovat jo poistuneet joukostamme. Sigrid (Siiri) Hakala ja Kerttu Tolvanen halusivat tukea kuurosokeita ja helpottaa heidän selviytymistään. He kumpikin testamenttasivat huomattavan omaisuuden Suomen Kuurosokeat ry:lle.

Ylöjärveläinen Sigrid Hakala kuoli vuonna 1993. Hän testamenttasi Ylöjärven kunnassa sijaitsevan talon ja tontin yhdistyksellemme. Hän halusi tukea kuulonäkövammaisten lasten koulutusta.

Helsinkiläinen Kerttu Tolvanen testamenttasi omaisuutensa Suomen Kuurosokeat ry:lle. Kummallakaan ei ollut omia rintaperillisiä.

Siirin äiti oli kuuro

Sigrid Hakala, kutsumanimeltään Siiri, oli ompelijan tytär Ylöjärveltä. Kuten niin monet Tampereen seudun nuoret, Siirikin meni työhön tekstiilitehtaaseen. Ne olivat suurimmat työllistäjät Tampereen seu-

dun tuolloin. Siiri työskenteli ompelijana ja parsijana vaatetustehtaassa kuolemaansa saakka.

Siirin sisar, Sanni avioitui Niilo Markkulan kanssa. Heillä ei ollut lapsia. Niilo oli töissä Aaltosen kenkätehtaassa. He asuivat pienessä Mikkolan torpassa. Myöhemmin he hankkivat talon. Sisarukset olivat tarkkoja ja säästäväisiä. He elivät vaatimatonta elämää kuten työläisperheissä tuolloin yleensäkin.

Siiri ja Sanni hoivasivat sairasta äitiään loppuun saakka. Siirin äiti oli kuuro ja mahdollisesti myös hänen mummonsa oli ollut kuuro. Ehkä juuri tästä syystä kuurosokeat olivat heille läheisiä. Omaisuuden lahjoittamisesta sisarukset olivat sopineet keskenään jo elinaikanaan. He olivat myös sopineet siitä, että se joka heistä elää viimeiseksi, hoitaa testamentin tekemisen

Nuorin sisko Sanni kuoli ensimmäisenä. Siiri, joka jäi viimeiseksi, pyysi perheystävää Pentti Sileniä avustamaan testamentin teossa. Hän

halusi jättää omaisuuden nuorille, jotka ovat kaikkein heikommassa asemassa.

Pentti Silen on ollut mukana Tampere-Kaukajärven Lions Clubissa, joka on tukenut kuurosokeiden palvelutalohanketta. Hän muisteli lämmöllä Siiriä ja hänen perhettään. Hän kertoo, että he olivat hyvin suvaitsevaisia ja ymmärtäväisiä nuoria kohtaan. Heillä oli 16 kummilasta. - Muistan, kun pikkupoikana kävin kylässä Mikkolan torpassa. Pihalle levitettiin huopa ja siellä syötiin. Ulkona syöminen jäi mieleen.

Kuurosokeat sydäntä lähellä

Kerttu Tolvanen syntyi 17.3.1911 Sarvikummun pitäjässä Pohjois-Savossa. Perheessä oli 11 lasta. Kerttu oli nuorin. Nuorena tyttönä hän muutti Helsinkiin ja pääsi töihin ompelimoon. Yksi hänen hyvistä ystävästään oli Helvi Mononen, jonka aviomies oli kotoisin Kertun kotoisista Sarvikummista. Hän asui Kertun naapurina muutamia vuosia.

Helvi kertoo, että heidän ystävytensä säilyi senkin jälkeen kun hän muutti miehensä kanssa muualle. "Tapasimme aika usein, kävimme toistemme luona kylässä. Viimeisinä vuosina kävin lähes päivittäin auttamassa häntä ja hoitelin hänen asioitaan. Kerttu kertoi minulle ilois-

taan ja murheistaan. Keskustelimme joskus pitkäänkin omista henkilökohtaisista asioistamme."

"Kerttu eli melko yksinäistä elämää. Hänellä oli vain harvoja ystäviä ja sukulaisiin hän piti yhteyttä melko vähän. Ne harvat ihmiset joiden kanssa hän oli tekemisissä, tunsivat hänet lämpimänä ja ystävällisenä ihmisenä."

Kerttu usein puhui kuurosokeista ja kantoi huolta näiden ihmisten toimeentulosta, Helvi Mononen muistelee. "Hänelle kuurosokeat olivat jollain tavalla sydämen asia. Viimeisenä toivomuksenaan Kerttu pyysi minua huolehtimaan siitä, että hänen jättämänsä testamentti toteutuu hänen tahtonsa mukaisesti."

Kerttu Tolvanen

Selkokieli - selkeää suomenkieltä

Katri Pyykkö

Selkokieli on niitä varten, joille yleiskieli on liian vaikeaa. Esimerkiksi viittomakieliset ja ulkomaalaiset voivat käyttää hyväkseen selkokieltä ja selkokielistä julkaisuja, kun he opiskelevat ja oppivat Suomen kieltä. Selkokielestä on apua myös esimerkiksi luki eli luku- ja kirjoitushäiriöisille, kehitysvammaisille ja vaikeasti monivammaisille. Siitä on iloa myös vanhuksille. Sitä käytetään myös peruskoulujen alkeis- ja erityisopetuksessa.

Opetusministeriön selkokieliyöryhmä tarkistaa, kelpaako tarjotut kirjat selkokirjoiksi. Opetusministeriö on tukenut selkokirjojen julkaisemista vuodesta 1990 lähtien. Sen jälkeen kiinnostus selkokirjojen kirjoittamiseen on lisääntynyt.

Selkokieli on apuväline. Selkokieli voi olla myös puhuttua kieltä. Myös viittomakielellä voi ilmaista itseään selkeästi ja vaikeampia viittomia välttäen. Radio ja televisio ei ole kovin innostunut selkokielestä. Joissain paikallisradioissa on kokeiltu selkokielistä uutisia. Suomen selkokirjallisuuden perustaja **Pertti Ra-**

jala sitä mieltä, että esimerkiksi "Kauniit ja rohkeat" on täydellinen selko-ohjelma. Siinä puhutaan selvästi ja edetään hitaasti.

Mitä selkokieli on?

Selkokieli on hyvää, yksinkertaista ja selkeää kieltä. Vaikeita käsitteellisiä sanoja, murre sanoja ja sivistyssanoja vältetään. Jos niitä käytetään, ne pyritään selittämään. Ihmisten sanavarastot ovat erilaisia. Joku tietää, mitä joku vaikeampi sana tarkoittaa. Joku tietää jonkun toisen sanan merkityksen. Aina juuri sitä sanaa, jota ei itse tunne, ei ole selitetty. Silloin voi yrittää päätellä asiayhteydestä, mistä on kyse. Joulusta kertovassa tarinassa on sana KUUSI, se tarkoittaa todennäköisesti joulukuusta. Leiristä kertovassa tarinassa sana KUUSI tarkoittaa todennäköisesti osanottajien määrää. Asiayhteys kertoo, mitä tarkoitetaan.

Selkokielessä vältetään vaikeita lauserakenteita. Lauseet rakennetaan niin, että niissä on päälause ja yksi tai kaksi sivulausetta. Virke

koostuu päälauseesta ja sivulauseista. Virkkeen ei saa olla pitkä. Selkokielessä vältetään lauseenvastikkeita, joilla korvataan sivulauseita. Hyvässä lehtikielessäkin vältetään lauseenvastikkeiden käyttöä ja pitkiä lauseita. Silloin kirjoitettu teksti on ymmärrettävämpää. Sanomalehtien ja aikakauslehtien jutut on helppo lukea ja ymmärtää nopeasti. Selkokieli on kuitenkin vielä yksinkertaisempaa. Selkokielessä pyritään ottamaan huomioon vastaanottajan kielellinen taito.

Selkokielliset lehdet ja kirjat auttavat myös ihmisiä, joiden lukutaito on huono. Mitä enemmän lukee ja kirjoittaa itse, sitä nopeammin lukutaito kehittyy ja oma sanavarasto kasvaa. Samalla kehittyy suomenkielen taito. Kaikkein tärkeintä on kuitenkin se, että samalla kasvaa ja kehittyy taito ymmärtää sitä, mitä lukee. Vanhuksille lukeminen ja asioiden ymmärtäminen voi muuttua vaikeammaksi esimerkiksi jonkun sairauden vuoksi. Myös silloin selkokielestä on apua.

Selkokirjoittamiseen on paljon ohjeita. Kaikkia ohjeita ei voi noudattaa yhtä aikaa, sillä teksti kärsii. Selkokiellisen ilmaisun pitäisi olla myös rikasta ja elävää. Sen pitäisi välittää viestejä tunteista. Pääasia on, että vastaanottaja ymmärtää tekstin mahdollisimman hyvin.

Kirjoittaminen on tärkeää

Monelle kuurosokealle ja kuulonäkövammaiselle luku- ja kirjoitustaito on tärkeä väline. Lukemalla saa tietoa ja ymmärtää, mitä maailmassa tapahtuu. Kirjoittamalla voi kertoa muille omista kokemuksista ja omasta maailmasta. Kirjoittamalla pystyy ottamaan myös kantaa ja vaikuttamaan eri asioihin.

Kielioppisäännöt ovat tärkeitä. Mitä parempaa teksti on kieliopillisesti, sitä paremmin muut ihmiset ymmärtävät, mitä tekstissä sanotaan. Mutta niin tärkeitä kielioppisäännöt eivät ole, että niiden takia kannattaa jättää asioita kertomatta ja kirjoittamatta! Kyllä ihmiset ymmärtävät ja jos eivät ymmärrä voivat kysyä, että mitä tarkoitat.

Myös Tuntosarvessa pyritään selkeään ja helppoon kieleen. Lehden toimitus korjaa tekstejä kolmesta syystä. 1. Kielioppivirheitä on kaikilla. Mitä vähemmän niitä on lehdessä, sitä ymmärrettävämpiä jutut ovat. 2. Tekstejä pyritään selkeyttämään esimerkiksi lyhentämällä lauseita, muuttamalla lauseenvastikkeet sivulauseiksi, korvaamalla vaikeita sanoja yms. 3. Tilaa on vähän ja juttutekstejä joudutaan lyhentämään. Silloin pyritään säilyttämään jutun kannalta olennaiset asiat.

Uutta selkokielistä kirjallisuutta

”**Aurinko katsoo taakseen**” -kirja on runokirja. Se kertoo siitä, miltä tuntuu, kun ystävä jättää. Masennuksen jälkeen toivo alkaa sarastaa. Tekijät ovat Susanna Hui-kari ja Tarja Käsmä. Kustantaja on Kustannus Pohjoinen Oy. Hinta 109 mk.

”**Simpsakka ihminen ja muut**” on kokoomateos. Tuula Kallionien novellikokoelmat Simpsakka ihminen ja Kevätrakkaus sekä romaani Minä pärjään kyllä on nyt samassa kirjassa. Novellit kertovat vanhuudesta ja rakkaudesta. Kustantaja on BTJ Kirjastopalvelu. Hinta on 120 mk.

”**Hamsterit**” on Veikko Huovisen romaani. Sen selkokirjaksi on muutannut Marja-Leena Avela. Hamsteri-niminen mies auttaa naapureitaan varustautumaan talveen. Kustantaja on BTJ Kirjastopalvelu. Hinta 94 mk.

Anni Polvan ”**Rakkautta ja kaalintaimia**” kertoo Sirkusta, Tipsusta ja heidän naapureistaan siirtola-puutarhassa Hannusta ja Matista.

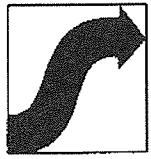
Ilmassa on seikkailuja ja romantiikkaa. Hannele Laaksonen on muuttanut kirjan selkokirjaksi. Kustantaja on Kustannusosuuskunta Muusa. Hinta 98 mk.

”**Helmi Haapasen kansalaisso-ta**” on Pertti Rajalan kirjoittama. Kirja kertoo hänen tätinsä Helmin omista kokemuksista kansalaisso-dan aikana. Kustantaja on Työväen Sivistysliitto. Hinta on 167 mk.

”**Merimies on eri mies**” -kirja on tosikertomus nuoren miehen kokemuksista merimiehenä. Kirjan on kirjoittanut Tomas von Martens. Kirja on myös tietokirja. Kirjassa kerrotaan merimiesammateista ja ihmisistä, joille meri on tärkeä osa elämää. Kustantaja on Lärum & Selkoutiset. Hinta 131 mk.

”**Altтарin valo**” kirjassa käydään läpi vuoden kirkolliset juhlapyhät. Niistä kerrotaan, miksi ja miten sitä vietetään. Kirjassa kerrotaan myös ehtoollisesta ja kirkollisista juhlista kuten kasteesta, ripillepääsystä, vihkiäisistä ja hautajaisista. Kirjan ovat kirjoittaneet Anita Höglund ja

Selkokerkki löytyy selkokirjojen takakannesta. Selkokerkin myöntää kirjoille opetusministeriön selkokieliyöryhmä.

Anneli Juhokas. Kustantaja on Vanhustyön Keskusliitto. Hinta on 77 mk.

”**Oikein hyvää päivää**” kertoo siitä, millaista on elää kehitysvammaisena Suomessa. Kirjan ovat kirjoittaneet Tarmo Alava ja Pertti Rajala. Kustantaja on Kehitysvammaisten Tukiliitto. Hinta on 92 mk.

”**Unelmat ja pelot lähekkäin**” kertoo kehitysvammaisten unelmista ja peloista. Kustantaja on Kehitysvammaliitto ry. Hinta on 140 mk.

”**Hessu-sedän eläintarha**” -kirja on valokuva ja runoteos lapsille. Se on ensimmäinen selkokirja lapsille. Kirjan tekijät ovat Heli ja Heikki Ilaskari. Kustantaja on BTJ Kirjastopalvelu. Hinta on 96 mk.

Kaikkia näitä kirjoja voi tilata:

BTJ Kirjastopalvelusta.

PL 84, 00211 Helsinki

puh. 09-5840440

fax 09-58404581

sähköposti internetissä:

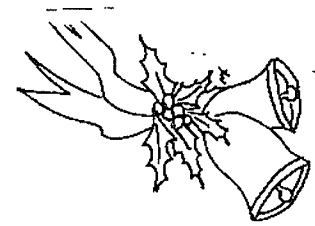
btj.kirjastopalvelu@btj.fi

Makuja, väriä, tuoksuja rakkauden

Hilkka Kasurinen

Vanha sananlasku sanoo, että ”rakkaus käy vatsan kautta” tai ”hyvästä ruuasta emäntä tunetaan”. Justiina on aina rakastanut ruokaa ja sen tekemistä. Nykyään hän tekee ruokaa vain itselleen. Justiinan vanha tapa on valmistaa ruokaa suurelle perheelle. Vaivalloisesti valmistettu, pitkän ajan vievä ja riittoisa ruoka saa nyt jäädä vähäksi aikaa unholaan.

Meitä oli pieni ryhmä työväenopiston keittokurssilla. Anja Laaksosen johdolla valmistimme monenlaisia ruokia ja leivoimme. Ruuan laitto on taidetta kuten taulujen maalaamisenkin. Tarvitaan aineita ja aisteja. Monissa uusissa ruokalajeissa on makuja, väriä ja tuoksuja. Monet olivat helppo valmistaa. Itse en olisi sitä tiennyt. Nyt olen tehnyt niitä kotona. Makoista on. Justiina oli ainoa joulutonttu. Kurssi päättyi ennen joulua. Yhdessäolon tunnelmat oli päivänpaistetta herkullisia ruokia maistellen. Kiitokset Anjalle, Pirjolle ja tulkeille. Hyvää jatkoa tulevalle vuodelle 1999. toivottaa Justiina

Kajatuvasa on hyvä käydä

Katri Pyykkö

Kajatupa on työpaja, joka lähti käyntiin työhön perehdyttämiskursista Kajaanissa vuonna 1994. Kajatupa on itsenäinen kuurojen ja kuurosokeiden viittomakielinen työpaja.

Kajatuvasa voi tehdä erilaisia käsitöitä sekä puu- ja rottinkitöitä. Käsityöpuolella tehdään paljon erilaisia tuotteita. Muun muassa kynttilöiden, poppanaliinon, korien, jakkaroiden, hyllyköiden, kellojen lapasten, sukkiin ja esiliinojen lisäksi erilaiset koriste-esineet ovat suosittuja. Marraskuun lopussa Kajatuvan hyllyillä odotti ostajiaan monet erilaiset jouluaiheiset esineet tontuista joulukoristeisiin.

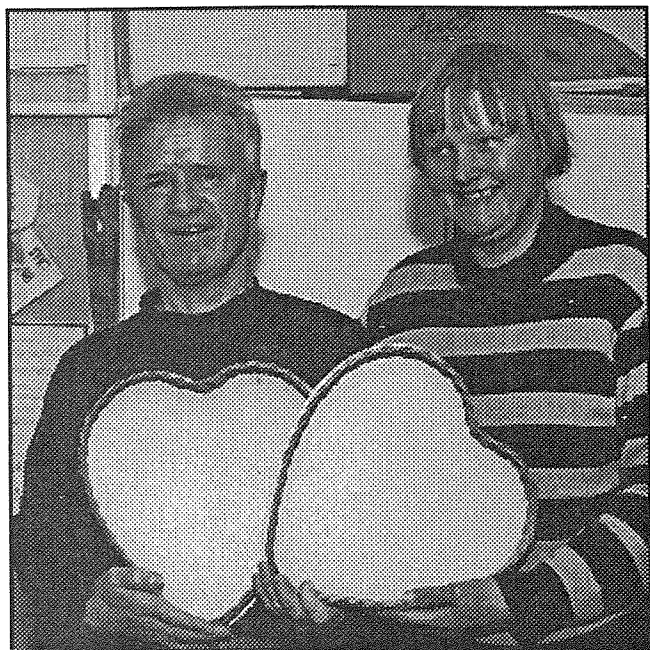
Tänä vuonna Kajatuvasassa on ollut kaksi ohjaajaa **Ulla Pekurinen** ja **Jere El Gharb**. Ulla kuulee ja näkee, mutta hän osaa myös viittomakieltä. Hän ohjaa käsityöpuolta. Jere on kuuro ja viittomakielinen. Hän on ohjannut puutyöpuolta. Kajatuvasassa on usein myös työharjoittelijoita.

Toiminta jatkuu

Kajaanin kaupunki on tukenut Kajatupaa. Kajatupa on kaupungin kiinteistössä ja kaupunki maksaa kiinteistön lämmitys- ja muut kulut. Kaupunki on myös tukenut kahden ohjaajan palkkausta.

Kaupunki supistaa henkilöstöään ja se koskettaa myös Kajatupaa. Kajatuvan toiminta olisi saattanut loppua kokonaan tämän vuoden lopussa. Kajaanin peruspalvelujohtaja Kalevi Yliniemi kertoi kuitenkin iloisen asian, kun hän avasi Suomen Kuurosokeat ry:n syyskokouksen. Kajatuvan toiminta voi jatkua, vaikka se supistuukin. Kajaanin kaupunki tukee toisen ohjaajan palkkausta, mutta toisesta on luovuttava.

Kajatupa palvelee koko Kainuun alueen kuuroja ja kuurosokeita. Kajatuvasassa käydään pitkienkin matkojen takaa, jopa 100 kilometrin päästä. Monet kajatupalaisista käyvät siellä joka arkipäivä, viitenä päi-

Pirjo ja Pekka Rissanen käyvät Kajatuvassa joka arkipäivä.

vänä viikossa. Erityisesti pitkän matkan takaa tulevat käyvät neljänä päivänä viikossa, koska perjantain aukiolo on lyhyempi kuin muina päivinä. Viikonloppuisin Kajatupa on kiinni. Kaikki eivät käy niin usein. Jotkut käyvät kerran viikossa tai vain kerran kuukaudessa. Jokainen voi itse valita, kuinka usein haluaa käydä. Kaikkiaan Kajatuvassa käy reippaasti toistakymmentä kuuroa ja kuurosokeaa.

Myös kuurosokeat tervetulleita

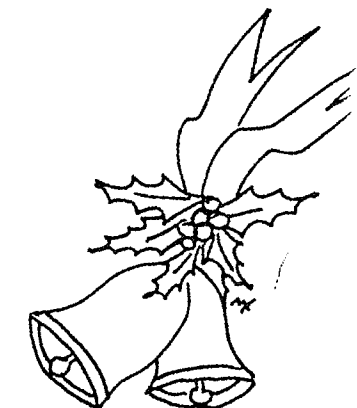
Kajatuvassa käy tällä hetkellä kaksi kuurosokeaa. Toinen heistä, **Pekka Rissanen**, oli paikalla myös perjantaina ennen syyskokousviikonloppua.

Pekka kertoi, että hän on käynyt Kajatuvassa sen perustamisesta lähtien vuodesta 1994. Kajatupa on tuonut hänen elämäänsä sisältöä. Hän työskentelee siellä päivittäin 5 tuntia. Hän on tehnyt esineitä myös omalle kesämökilleen. Viime aikoina hän on tehnyt erilaisia tavaroita joulumyyntiin. Hän on ollut tyytyväinen siihen, että on ollut terve ja pystynyt käymään Kajatuvassa. Hän on pian jäämässä eläkkeelle. Hän täyttää 60-vuotta ensi toukokuussa. Pekan vaimo, **Pirjo**, on kuuro. Hän käy myös Kajatuvassa.

Kajatuvassa tehdään töitä myös omaksi tarpeeksi ja iloksi. Tuotteita toki myydään paljon. Rahat voidaan käyttää uusien tarvikkeiden ostoon ja muuhun omaan toimintaan. Kajatuvassa järjestetään opetusta erilaisista asioista kuten terveydenhuollosta, terveellisestä ruuasta ja jätteiden kierrätyksestä. Kajatupalaiset käyvät myös näyttelyissä ja tutustumassa eri paikkoihin kuten kouluihin ja virastoihin.

Ulla Pekurinen toivottaa uudet ihmiset, niin kuurot kuin kuurosokeat tervetulleiksi. Työpaja on viittomakielinen ja siksi hän toivookin, että mukaan tulijat osaisivat viittomakieltä. Näin arkinen työ sujuu kaikilta, kun kaikki pystyvät kommunikoimaan keskenään.

Justiinan kokousmatka Kajaaniin

”On iltamyöhä, taipaleella Justiinan tie, kun juna meitä Kajaaniin vie.”

Ilposta ja Minnasta oli Justiinalle matkaseuraa. Juttua riitti eikä aika tullut pitkäksi. Kajaanin asema on puurakennus, jonka sisällä kodikas kahvila - se valloitti heti Justiinan sydämen.

Kaukametsän kongressisali oli suuri ja hyvin valaistu. Suuret olivat käytävien aulat suurine ikkunoineen. Niissä tarjoiittiin kahvit ja ateriat.

Kokouksessa käsiteltiin paljon asioita. Toimintasuunnitelmaa varten kyseltiin jäseniltäkin, mitä toimintaa halutaan. Valittiin uusia jäseniä ero- vuoroisten tilalle hallitukseen. Onnea ja jaksamista teille kaikille Justiinankin puolesta!

Kolme tulkkia vuorotteli tulkkauksessa, yhdelle tulkille kokouksen tulkkaminen olisi ollut liian raskasta. Tämä järjestely oli hyvä.

Kylmä vesisuihku hotellin kylpyhuoneessa virkisti Justiinaa, kun hän valmistautui viettämään pikkujoulua Kaukametsän tiloihin. Justiinaa nauratti, kun joulupukille puhuttiin mukavia ja laulettiin: ollaan kiltejä kaikki, niin saadaan lahjoja. Justiinakin halasi tuota hentosta pukkia niin kovasti, että pukin luut tuntuivat rutisevan. Eipä Justiina tiennyt, että nykyajan pukit ovat niin pieniä ja hoikkia verrattuna entisiin lihaviin ja roteviin pukkeihin.

Alkoi Justiinan mieliharrastus eli tanssi. Siitäkös Justiina hakemaan joka ukon tanssiin. Suukkojakin tuli poskelle monia, mutta jääköön niiden antajat salaisuudeksi. Justiina on niin onnellinen, kun lähti Kajaaniin mukaan. Väsymys ei painanut - hauska seura ihmisten parissa virkisti. Oli kiva tavata teitä kaikkia.

Toivotan kaikille onnellista ja virkistävää vuotta 1999.

Justiina